

ABD'NİN DÖNÜŞEN KÖRFEZ POLİTİKASI VE KATAR'IN GÜÇLENEN ORTAKLIK STATÜSÜ

“

2022 yılının ocak ayının son günlerindeyse ABD-Katar ilişkileri, Trump dönemine oranla geçirdiği değişim ve dönüşümün en üst safhasına ulaşmış ve ABD Başkanı Biden ile Beyaz Saray'da görüşme gerçekleştiren ilk Körfez ülkesi lideri Katar Emiri Temim bin Hamed el-Sani olmuştur.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı **ORSAM**

2021 yılının başında Joe Biden'ın başkanlık görevine gelmesiyle birlikte ABD dış politikası birçok alanda yeni yönelimlere sahne oldu. Bu durumun bir sonucu Ortadoğu'dan Asya'ya, Avrupa'dan Uzak Doğu'ya ABD'nin angajmanlarında gözlemlenen yeni dış politika tercihleriydi.

Ortadoğu ve Asya'da önceliklerin yeniden tanımlanması, transatlantik ilişkiler, Rusya ile etkileşim ve Çin ile yaşanan rekabet gibi gelişmeler Biden döneminin önceki Başkan Donald Trump'tan farklı bir siyasi çizgide devam edeceğinin işaretleriydi. Bu çerçevede Biden yönetiminin aldığı kararlar doğrultusunda ABD'nin bölgesel ortakları da kendilerine gerek ABD ile ilişkilerde gerekse bölgesel anlamda yeni roller biçtiler. Bu doğrultuda hatırı sayılır gelişmeler olduğu bölgelerden birisiyse Körfez bölgesi olmuştur. Trump döneminde Washington'ın ittifak yapılanmasında öne çıkan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan gibi ülkeler, Biden döneminde daha farklı bir bağlama çekilirken, Körfez'in önemli dış politika oyuncusu Katar ise öne çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede Biden yönetiminin ilk yılı geride

kılırken ABD-Katar siyasi ve askerî ilişkilerinin önemli ölçüde geliştiği görülmüştür, BAE ve Suudi Arabistan'la Washington yönetimi arasında farklılıkların öne çıktığı gözlemlenmiştir.

ABD'nin Körfez bölgesine yönelik siyasetinde iki başkan döneminde yaşanan bu dönüşüm çok net biçimde görülmektedir. Nitekim Katar'a komşuları tarafından 2017 yılında uygulanmaya başlayan ve yaklaşık dört yıl süren abluka sürecinde Trump yönetimi ablukacı ülkelerden taraf olurken, Katar'a yönelik ciddi ithamlarda bulunmuştur. Öyle ki Katar'a yönelik gerçekleştirilen siyasi ve ekonomik abluka, Trump'ın Mayıs 2017'deki Riyad ziyaretinden sonra Katar ile ilgili olumsuz açıklamalarının ardından gerçekleşmiştir. 2021 yılının gelişle birlikte Biden döneminde Körfez krizi sona ermiş

ve Katar ile komşu ülkeler arasında tekrar diplomatik, ticari ve siyasi ilişkiler kurulmaya başlanmıştır.

2022 yılının ocak ayının son günlerindeyse ABD-Katar ilişkileri, Trump dönemine oranla geçirdiği değişim ve dönüşümün en üst safhasına ulaşmış ve ABD Başkanı Biden ile Beyaz Saray'da görüşme gerçekleştiren ilk Körfez ülkesi lideri Katar Emiri Temim bin Hamed el-Sani olmuştur. Katar Emiri Temim bin Hamed'in ABD Başkanı Biden ile gerçekleştirdiği görüşme sırasında, Katar'ın ABD'nin "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olmayan müttefik" (Major Non-NATO Ally) olarak ilan edeceğinin Biden tarafından açıklanması, ikili siyasi ve askerî ilişkilerde geline noktanın işaretidir. ABD tarafından NATO üyesi olmayan müttefik olarak tanımlanan ülkeler, ABD ile daha sıkı

siyasi, askerî ve diplomatik ilişki içerisine girebilmekte ve özellikle bu tanımlama ABD'nin ilgili ülkeye yönelik olarak askerî garantörlüğüne ve askerî güvenine işaret etmektedir. Hâlihazırda 17 ülkenin bu kategori nezdinde yer aldığı ve Körfez ülkelerinden Bahreyn ve Kuveyt'in, Ortadoğu ülkelerinden de Mısır, İsrail, Fas ve Tunus'un da daha önce bu çerçevede tanımlandığı görülmektedir.

“

Biden yönetiminin göreve geldikten sonra Trump yönetiminin çekildiği Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nı yani İran Nükleer Anlaşması'nı yeniden canlandırma planları çerçevesinde İran ile ilişkilerde Katar önemli bir pozisyonda gözükmektedir.

”

AFGANİSTAN VE İRAN ANGAJMANLARI ÇERÇEVESİNDE KATAR'IN ROLÜ

ABD tarafından Katar'ın NATO üyesi olmayan önemli müttefik olarak tanımlanacak olması, her şeyden önce ikili ilişkilerin 5 yıl içerisinde Trump döneminin ardından katettiği mesafeyi göstermektedir. Bunun yanında temelde iki konu çerçevesinde Katar'ın gerek bölgesel siyasi, askerî ve diplomatik rolünün gerekse de ABD nezdinde ortaklık kapasitesinin arttığı ifade edilebilir. İlk elde ABD'nin çatışma bölgelerindeki ABD askerî misyonlarının kapasitesinde azaltmaya gittiği ve belirli bölgelerden tamamen çekildiği dönemde Katar'ın Afganistan'daki siyasi, insani, askerî ve diplomatik çabaları, Katar'ın önemli bir konuma yükselmesini gerektirmiştir. Bunun yanında Biden yönetiminin göreve geldikten sonra Trump yö-

netiminin çekildiği Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nı yani İran Nükleer Anlaşması'nı yeniden canlandırma planları çerçevesinde İran ile ilişkilerde Katar önemli bir pozisyonda gözükmektedir.

2021'in ağustos ayının ikinci yarısında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle birlikte Taliban, Afganistan'da yönetimi ele geçirmiş ve ağustos ayının son gününe kadar ülkeden tahliyelerin yapılmasına izin vermiştir. Bu çerçevede, ağustos ayından itibaren Katar, ABD ile iş birliği çerçevesinde bölgede önemli oranda tahliye uçuşu gerçekleştirmiş ve 70.000 kişinin Afganistan'dan tahliye edilmesini sağlamıştır. Katar bunun yanında Afganistan halkına gerekli yerel, bölgesel ve uluslararası yardımların sağlanabilmesi, koordine edilmesi ve bunların sorunsuzca gerçekleştirilebilmesi amacıyla Türkiye'yle de ortak şekilde hareket ederek Kabil Uluslararası Havalimanı'nın yönetimi konusunda Taliban'la

prensipte anlaşmaya varmıştır. Katar'ın Afganistan çerçevesinde gerek bölgesel anlamda gerekse de ABD nezdinde daha önemli bir konuma yükselmesinin bir diğer nedeni de Katar'ın 2010'lu yıllardan bu yana Taliban ile ilişki içerisinde olması ve son yıllarda Afganistan içerisindeki diyaloglarda ve ABD ile Taliban arasında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyetleri gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu çerçevede Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesiyle birlikte, Katar'ın başkenti Doha, ABD dâhil belirli Avrupa ülkelerinin diplomatik temsilcilerinin yeniden açıldığı yer olmuştur. Nitekim bütün bunlar çerçevesinde ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken gibi üst düzey yetkililer çoğu kez Katar'ın Afganistan'daki siyasi, askerî, diplomatik ve insani faaliyetlerinden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.

Katar-ABD ilişkilerinin gelişmesini sağlayan diğer mesele de İran ile

Biden döneminde girilen müzakere sürecidir. Biden yönetimi gerek seçim kampanyaları esnasında gerekse de göreve geldikten sonra diplomasinin ve diyalogun önemine vurgu yapmıştır. Bu dış politika ilkesiyle de uyum içerisinde olması çerçevesinde, İran ile yeniden nükleer anlaşma konusunda müzakereler başlamıştır. Bu çerçevede, ABD'nin bölgeden askeri olarak kademeli şekilde ayrıldığını iddia ettiği bir dönemde, Körfez ülkeleri de İran ile çeşitli diyalog süreçlerine girmişlerdir. BAE, ticari, ekonomik ve güvenlik ilişkileri çerçevesinde İran ile yeni bir diyalog sürecine girmiş, BAE ticari heyetlerinin yanı sıra Abu Dabi'nin önemli bir bürokrati ve diplomatı Ulusal Güvenlik Danışmanı Tahnun bin Zayid İran'a ziyaret düzenlemiştir. Bunun yanında, Suudi Arabistan da İran ile Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi arabuluculuğunda bir müzakere ve diyalog sürecine girmiş ve her iki ülke de bunu resmî olarak kabul etmiştir. Fakat bu aşamada, özellikle Körfez krizi sürecinde, Türkiye ve ABD'nin yanında Katar'ın ikili ilişkilerini güçlendirdiği bir üçüncü ülke olan İran'ın, Katar ile ilişkileri Suudi Arabistan ve BAE'ye oranla daha önemli oranda gelişmiştir. Bu çerçevede son günlerde İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan'ın Doha'ya ziyareti ve ardından Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman el-Sani'nin Tahran ziyareti iki ülkenin doğrudan geliştirdikleri siyasi ilişkilere dair fikir vermektedir. Dahası Katar Dışişleri Bakanı'nın Tahran ziyaretinin, Katar Emiri'nin ABD ziyaretinden hemen önce gerçekleşmiş olması da Katar'ın ABD-

İran arasındaki diyalog konusunda da önemli bir aktör olduğu izlenimini güçlendirmektedir. Bu minvalde birçok kez de Katar Dışişleri Bakanı gerek Körfez ülkelerinin İran ile ilişkilerinde gerekse de ABD-İran ilişkilerine arabuluculuk gerçekleştirilebileceğini ifade etmişti.

“

Temim bin Hamed'in ABD ziyareti çerçevesinde duyurulan gelişmeye göre Katar Havayolları şirketi ABD'li Boeing şirketinden 20 milyar dolar değerinde 777x uçaklarından satın alacaktır. Söz konusu anlaşmanın ABD'de istihdamı artıracığı ve ticari açıdan bir başarı olduğu da Biden tarafından görüşme sırasında belirtilmiştir.

”

İKİLİ İLİŞKİLERDE DİĞER BOYUTLAR: ENERJİ TEDARİKİNİ ÇEŞİTLENDİRME VE TİCARİ BAĞLARI GELİŞTİRME

Bu çerçevede, Afganistan ve İran meseleleri üzerinden gelişen ABD ve Katar siyasi ve askeri ilişkileri aynı zamanda farklı boyutlar üzerinden de gelişme göstermektedir. Siyasi ve askeri boyutların yanında enerji ve ticari ilişkiler boyutu da ABD-Katar ilişkilerinin gelişme potansiyelini göstermektedir. Katar'ın dünyadaki Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) üretimi konusundaki başat pozisyonu düşünüldüğünde, Biden-Temim bin Hamed görüşmesinde Katar'ın Avrupa'ya LNG ihracatı gerçekleştirilmesi konusu da gündeme gelmiştir.

Rusya ve Ukrayna arasında süregelen gerginlik dolayısıyla Rusya'nın Avrupalı ülkeleri doğal gaz akışının kesintiye uğraması konusunda tehdit etmesi üzerine, ABD ve Avrupalı ülkeler doğal gaz akışının kesintiye uğramaması konusunda çaba göstermiş ve Katar bu noktada da öne çıkmıştır.

Henüz resmî bir açıklama olmayan bu konu hakkında ileriki dönemlerde Katar'ın daha önemli bir pozisyona gelebileceği açıktır. Bunun yanında, Temim bin Hamed'in ABD ziyareti çerçevesinde duyurulan gelişmeye göre Katar Havayolları şirketi ABD'li Boeing şirketinden 20 milyar dolar değerinde 777x uçaklarından satın alacaktır. Söz konusu anlaşmanın ABD'de istihdamı artıracığı ve ticari açıdan bir başarı olduğu da Biden tarafından görüşme sırasında belirtilmiştir. Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde, ABD'deki yönetim değişikliğinin dış politika anlamında Körfez bölgesinde ciddi bir etki yarattığı ve Washington'ın söz konusu bölge ülkelerine yönelik politika tercihlerinde yeni yaklaşımlar benimsendiği görülmektedir. Bu anlamda Katar'ın ABD dış politikasındaki rolü ve etkisi artarken, Doha yönetimi kendisine yönelik dört yıla yakın süren abluka sürecinden daha da güçlenerek çıktığını bu süreç zarfında kanıtlamıştır. Öte yandan, ABD'nin Körfez ülkelerine yönelik bu ikircikli yapısı Washington'a karşı genel olarak bölge ülkelerinde güvensizlik hissiyatını güçlendirirken, söz konusu aktörlerin küresel ittifak çeşitlendirmelerine gitme konusunda daha aktif bir siyaset izlemeleri sonucunu doğurabilecektir. ■